

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XIX.

Fasciculus 4.

TÓTH LAJOS

**A mezőgazdasági termelőszövetkezetek
társadalmi oldaláról**

SZEGED
HUNGARIA
1972

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

I.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetekkel foglalkozó jogi irodalomnak mindig egyik központi kutatási területe volt — és még napjainkban is az — a mezőgazdasági termelőszövetkezetek társadalmi oldala. E témában megjelent írások attól függően sűrűsödtek vagy ritkultak, hogy a szövetkezeti mozgalom gyakorlati megvalósulása során a termelőszövetkezeteknek — mint gazdálkodó egységeknek — a társadalmi vagy vállalati jellege került-e előtérbe.¹

A szerzők e téma időszerűségét ma két tényezővel is indokolják:

- az új gazdasági mechanizmusban a szövetkezeteknek vállalati jellege kerül előtérbe, és fennáll annak a veszélye, hogy ez a jelenség a társadalmi oldal rovására történik, annak elsovadásához vezethet.
- a tudománynak fel kell tárnia, hogy a vállalati önállóság keretében, a termelés technikai és társadalmi relációinak szükségszerűen magasabb szintjén, hogyan alakulnak, módosulnak a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a társadalmi oldal elemei.

Nézetem szerint az utóbbi a valósabb indok, az első inkább látszólagos. Látszólagos, mert:

- az új gazdasági mechanizmus, csak a gazdaságirányítási rendszer modelljét változtatta meg, és nem eredményezett — nem is eredményezhetett — alapvető változásokat a tulajdoni, termelési (társadalmi) viszonyokban. (A szövetkezeti csoporttulajdon vonatkozásában kifejezetten előnyösen hatott azzal, hogy ezáltal deklaráltuk az állami tulajdonéval azonos, addig is meglevő egyenlő „rangját”);
- az érdek struktúrában ugyan változásokat eredményezett az új gazdasági mechanizmus, de nem a kollektíva — ezen belül a termelőszövetkezeti kollektíva — érdekeinek rovására, hanem kifejezetten annak előnyére.

Ha tehát az új gazdasági mechanizmus nem változtatta meg a termelőszövetkezeti tulajdoni viszonyokat, hanem a kollektíva érdekének érvényesülésében nagyobb önállóságot biztosított az össztársadalmi érdekeken belül, elveiben nem vezethet a kollektíván belüli társadalmi elemek gyengüléséhez sem. (Az állami vállalatoknál éppen a kollektíván belüli társadalmi elemek erősödését figyelhetjük meg a mechanizmus óta.²) Mindezek, persze nem jelentik azt, hogy a termelőszövetkezetek mindennapi életében nem keletkeztek és keletkeznek még ma is ellentmondások. Véleményünk szerint, ezek az ellentmondások éppen abból fakadnak, hogy az új gazdasági mechanizmus által diktált szakszerűség követelménye, és termelőszövetkezeti tagságunk, il-

¹ Ld. bővebben: a Társadalmi Szemle 1968. 2—12. számaiban a szövetkezetek elméleti kérdéseiről folytatott vitát.

² Weltner Andor: A szocialista gazdálkodó szervezet struktúrája. (MTA Társ. Tört. Tud. Oszt. Közleményei. XIV. köt. 3. szám 225. old.)

letve szövetkezeti kollektíváink társadalmi fejlettsége, szakmai színvonala között jelentős a disszonancia. Ezek feloldása azonban csak az utóbbi egyre gyorsabb ütemű fejlesztésével, emelésével érhető el, vagy legalábbis csökkenthető.

Úgy gondolom, e téma vizsgálatakor a második tényező rejt magában több lehetőséget, ezért a továbbiak elé ezt kívánom célul kitűzni. Tehát, hogy a valóságos mezőgazdasági termelőszövetkezeti életviszonyok körében melyek a társadalmi oldal elemei, amennyire ezek felismerhetők, milyen irányban fejlődnek, és ezeket a jogszabályok hogyan tükrözik.

A következő alapelvből indulok ki, amelyet mind a gazdasági mind a jogi szakirodalom egyértelműen bizonyítottként fogad el:

A szövetkezetekre — és ezen belül a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre is — a szocializmus átmeneti időszakában a még belátható ideig szükség van. A szövetkezet egyben a tagok társadalmi szervezete is, s ha elveszti társadalmi jellegét, elveszti szövetkezeti jellegét is. Ebből egyértelműen következik, hogy a szövetkezetek a még belátható ideig meg kell őrizzék társadalmi jellegüket is.

E tanulmányban a társadalmi oldal elemeit két területen vizsgálom:

- a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdoni viszonyok és
- és belső igazgatási, belső vezetési viszonyok területén.

II.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdoni viszonyok társadalmi elemei

Általánosságban is nagyon találó Seres Imrének az a megállapítása, hogy „a jog által adott válasz nem minden esetben mutatja egyben a társadalmi valóságot is, sőt, igen gyakran a jogilag formailag helyes válasz egyenesen eltakarja, vagy éppen csak hogy sejtetni engedi a mögötte levő valóságot.”³ A szövetkezeti tulajdon társadalmi elemeinek felkutatása esetében ez még inkább így van. Ezért igyekszem a tulajdon közigazdasági tartalmának szempontjából vizsgálni a kérdést. A szövetkezeti tulajdon közigazdasági tartalmának — s ez alatt a termelési viszonyokat is kell értenünk — azért van különös jelentősége, mert ennek társadalmi jellege szabja meg a termelőszövetkezeti tagsági jogviszony, a belső igazgatási, belső vezetési, és az érdekvédelmi viszonyok társadalmi elemeit. Sajnos ebben a tekintetben sincs könnyebb dolgunk, mintha a szövetkezeti tulajdon jogi oldalát vizsgálnánk, mert a szövetkezeti tulajdon közigazdasági tartalmának ismérvei is csak a legutóbbi években kezdenek kibontakozni.⁴ Így csak azokra támaszkodhatunk, amelyek ma már többé kevésbé általánosan is elfogadottak.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdon vonatkozásában egyértelműen elfogadott tétel, hogy csoporttulajdon, a szövetkezeti tagságnak mint kollektívának a tulajdona. Ennek értelmezésében azonban már jelentős eltéréseket találunk.

³ Seres Imre: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdonjog. (Akadémiai Kiadó Bp. 1968. 9. old.)

⁴ Ld. bővebben: a Társadalmi Szemle 1968. 2—12. számaiban folytatott vitát.

Hosszú ideig tartotta magát az az elmélet, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdon alanya azért a szövetkezeti tagokból álló kollektíva, mert a szövetkezet maga is a tagok vagyonának egyesítése révén jött létre. Ez az elmélet nem vitásan kirekeszti a tulajdonosi kollektíva tagjai közül az alkalmazottakat, és a munkában rendszeresen résztvevő családtagokat.

Kétségkívül, a szövetkezeti tulajdon kezdeti szakaszában a szövetkezet tulajdonába került vagyontárgyakat — a föld kivételével — nagyjából a tagok egyesítették, részben térítés ellenében. A földmagántulajdon vonatkozásában azonban nem beszélhetünk tulajdonegyesítésről csak vagyonegyesítésről, mert a tagok tulajdonában levő föld a társadalmisítás révén nem került mind a mai napig a termelőszövetkezet tulajdonába.

Ennek alapján állapítja meg Seres Imre is egyik tanulmányában, hogy „a kisárutermelő gazdaság egyik legfontosabb vagyoni alapja, a föld nem szövetkezeti társadalmisítás révén, hanem a tagsági jogviszonyhoz kötött egyesítés révén kerül a szövetkezet közös használatába úgy, hogy a szövetkezeti tag a föld tulajdonjogát megtartja. Ebből következik, hogy a szövetkezeti társadalmisítás tárgyköréből a földet ki kell vennünk a magyar termelőszövetkezeti mozgalom esetében.”⁵

Ezzel szemben ma már látjuk, hogy éppen a kívülállók magántulajdonában levő földek kerültek a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tulajdonába. Ezek a kívülállók azonban nem tagjai az adott termelőszövetkezetnek, s természetesen nem is lehetnek a termelőszövetkezeti tulajdon alanyai.

Ha már most megvizsgáljuk a termelőszövetkezeti tulajdon tárgyának körét, arra a megállapításra jutunk, hogy az

- jelentős részben a tagok ingó, és a bevitt földjükkel tartósan egyesített vagyontárgyainak egyesítésével;
- állami tulajdonban levő ingó és ingatlan vagyontárgyak átadásával és átengedésével;
- a kívülállók földjeinek megváltásával;
- a termelőszövetkezet által történő egyéb viszterhes szerződések, végül de nem utolsósorban
- a termelőszövetkezet saját gazdálkodása révén keletkezett.

Ilyen összefüggésben vizsgálva az állami tulajdon tárgyának körét, hasonló megállapítást kell tennünk. Az is

- jelentős részben az állampolgárok (vagy volt állampolgárok) ingó és ingatlan vagyontárgyainak társadalmisítása (államosítás, elkobzás stb.)
- az állam gazdálkodó tevékenysége és
- az állam által történő egyéb szerződések révén keletkezett.

Ebből következik, hogy az állami tulajdon és a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdon közötti különbség — és ez alapján a társadalmi elemek különbözősége — nem a keletkezés módjában, hanem a vagyontárgyak társadalmisításának fokában és az elsajátítás módjában rejlik.

Ha a tulajdon közzgazdasági tartalmából indulunk ki és ezen — leegyszerűsítve Szabó Kálmán meghatározását — „a dolgok elsajátítása során az emberek között kialakult viszonyok”-at értjük,⁶ az elsajátításnak az alábbi ténye-

⁵ Seres Imre: A termelőszövetkezeti tulajdon forrásai. (A termelőszövetkezetek megszilárdításának főbb jogi kérdései c. tanulmánykötetben. Akadémiai Kiadó Bp. 1962. 28. o.)

⁶ Szabó Kálmán: Tézisek a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülésszakára. (1969. 3. old.)

zót kell a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdon esetében is vizsgálnunk:⁷

1. az anyagi eszközök és a munkaerő kapcsolata
2. az anyagi eszközök és a munkaerő feletti döntési jog, és
3. a javak valóságos használata (elhasználása) a termelőszövetkezeten belül.

ad 1. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek lényege, hogy nemcsak vagyoni, hanem személyegyesülés is. Tagjaik tehát nem csak vagyontárgyaikat, hanem munkaerejüket is egyesítik. Sőt az általuk egyesített — és a termelőszövetkezet által fentebb tárgyalt módokon szerzett — vagyontárgyakat (munkaeszközöket és munkatárgyakat) *közvetlenül* kapcsolják össze saját munkaerejükkel. Ennek a kapcsolatnak a közvetlenségen kívül egyéb jellegzetességei is vannak.

— A szövetkezeti tulajdon tárgyi köre helyhez kötött. A termelés egyik legfontosabb eszköze a föld nem mozgatható, tehát csak az adott szövetkezet keretei között hasznosítható. A szövetkezeti tulajdon tárgyi köréből összességében és általában csak a szövetkezet megszűnésével kerülhet ki.

Ugyanakkor a társadalmi rétegződés és települési viszonyok, a személyi földtulajdon alapján általában helyhez kötött a munkaerő is. Oly mértékben nem mozgatható mint az ipari munkaerő. Ebből következik, hogy a helyhez kötött termelőeszközök tartósan megszabják a szükséges munkaerő mennyiségét, és fordítva, a helyhez kötött munkaerő-mennyiség meghatározott termelőeszköz szükségletet igényel. Mindezek pedig arra vezetnek, hogy helyileg lehet megszabni a termelés szerkezetét, a termelés körét és az ehhez szükséges termelőeszköz szükségletet. Mindezek megállapítása közvetlenül a termelőeszköz-tulajdonosokat illeti meg.

— A szövetkezeti tulajdon tárgyi köre elkülönül más szövetkezet tulajdonának tárgyi körétől, így az egyes szövetkezeti eszközök nem integrálódnak össz-szövetkezeti tulajdonba. Ez egyben azt is jelenti, hogy egyik szövetkezeti kollektívának közvetve sincs tulajdonosi pozíciója a másik szövetkezet tulajdona fölött. Abból, csak mint a szocialista társadalmi tulajdon részéből össz-társadalmi szinten sajátíthat el. Viszont, amilyen mértékben létrejönnek a szövetkezetek között közös tulajdoni formák, (közös vállalkozás, szövetkezeti vállalat), a vállalatok tulajdonában levő eszközöknek a létrehozó kollektívák közvetve tulajdonosaikká is válnak.

— A szövetkezet tulajdonában levő vagyoni eszközökkel nemcsak a tagok egyesítik közvetlenül munkaerejüket, hanem az alkalmazottak és — meghatározott esetekben — a családtagok is. Felmerül tehát a kérdés, hogy ezek a személyek tagjaik-e a tulajdonosi kollektívának, konkrétan tulajdonosaik-e közvetlenül a termelőszövetkezeti eszközöknek.

Közismert, hogy a termelőszövetkezeti jogi tételes szabályozás és a jogi szakirodalom is csak a termelőszövetkezeti tagokból álló kollektívát tekinti a tulajdonjog alanyának. Az előzőekből viszont egyértelműen kitűnik, hogy közgazdasági értelemben a tulajdonosi kollektívának mindazok tagjai, akik munkaerejüket közvetlenül egyesítik a szövetkezeti termelőeszközökkel. Ez pedig azt jelenti, hogy tendenciájában jogilag is el kellene ismerni az egységes „tagsági” kollektívát. A hatályos tételes termelőszövetkezeti és munkajogi szabá-

⁷ Az elsajátítás tényezőit Szabó Kálmán határozta meg idézett művében.

lyozást, a két kollektíva egységének megfelelően, egységessé kellene tenni. Természetesen nem járható út, hogy egyikre vagy másikra a hatályos munkajogi vagy termelőszövetkezeti jogi szabályokat alkalmazzuk, hanem meg kellene konstruálni a valóságos életviszonyoknak megfelelő új tagsági jogviszonyt, amely megfelel mind a jelenlegi tagságnak, mind a jelenlegi alkalmazotti rétegnek.⁸

ad 2. Mint az előzőekben láttuk, a termelőszövetkezetben a tagok (és alkalmazottak) közvetlenül egyesítik saját munkaerejüket a kollektíva saját tulajdonában levő vagyoni eszközökkel. Ez alapjaiban meghatározza a döntési jogosultságot is, amelyet a jogban a tulajdon feletti rendelkezési jogosultság fejez ki.

Ebből következik tehát, hogy a kollektíva kizárólagos joga eldönteni a vagyoni eszközök mikénti felhasználását, a termelés legalapvetőbb folyamatait. A döntések helyességéért a kollektíva viseli a kockázatot, s eredménytelenség esetén a döntés kihat a kollektíva tagjainak személyes jövedelmére is.

Tekintettel arra, hogy a termelőszövetkezetben az alkalmazottak is tagjaik közgazdasági értelemben a tulajdonosi kollektívának, a döntési jogosultságokból — mint a dolgozói kollektíva tagjait — előbb-utóbb nem rekesztheti ki a tételes jogi szabályozás sem. (Erre még a belső igazgatás, belső vezetés kérdéskörében kívánok részletesebben kitérni.)

ad 3. A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben is, a megtermelt javak közvetlen fogyasztásra és felhalmozásra kerülnek. A fogyasztásra és felhalmozásra szánt javak felhasználása azonban már különbözik az állami vállalatokétól. Az állami vállalatokban a fogyasztásra szánt javak egy része a végzett munka mennyisége és minősége alapján kerül felosztásra a dolgozói kollektíva között, másik része elvonásra kerül és osztásadalmi szinten kerül újraelosztásra. A beruházásra fordítható javak egy része vállalati beruházásokat, másik része — elvonás után — osztásadalmi beruházásokat szolgál. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mint társadalmi szervezet a tagok szociális, kulturális szükségleteit is ki kell elégítse, ezért a fogyasztásra fordítható javak nagy része a szövetkezetben belül kerül újrafelosztásra is. A fogyasztásra kerülő javakból közvetlenül és elég széles körben részesednek olyan személyek is, akik a termelőszövetkezetnek tagjai de munkát végezni önhibájukon kívül nem tudnak (betegek, öregek stb.), sőt olyan személyek is akik nem is tagjai a termelőszövetkezetnek (családtagok).

A felhalmozásra fordítható rész teljes egészében a szövetkezeti eszközök bővítését szolgálja és az adott szövetkezeti tulajdon tárgyi körét bővíti.

A fogyasztás és felhalmozás arányairól a javak konkrét felhasználásáról is maguk a kollektíva tagjai döntenek.

Összegezés.

Míndezen alapján a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdoni viszonyok csoport-társadalmi jellegét illetve elemeit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

⁸ Itt arra gondolok, hogy az 1967. évi III. tv-nek alkalmazottakra vonatkozó rendelkezései, nem fejezhetik ki megfelelően a munkaviszony „tagsági jogias” elemeit, ezért indokoltnak tartanám a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben „dolgozókra” vonatkozó joganyag egységes rendezését a szövetkezeti törvényen belül.

a) A mezőgazdasági termelőszövetkezeti kollektíva (a kollektíva tagjai alatt az előzőek alapján az alkalmazottakat is értem), a saját munkaerejét közvetlenül kapcsolja össze a kollektíva saját tulajdonában levő vagyoni eszközökkel. A kollektíva tagjainak tulajdonosi pozícióját ez a tény határozza meg, nem pedig az, hogy a kollektíva tagjai a saját tulajdonukban levő vagyontárgyakat is egyesítik.⁹ A kollektíva tagjaivá válhatnak olyan személyek is, akik saját tulajdonú termelőeszközökkel nem rendelkeznek, azonban a közös vagyon növelése valamennyi belépő alapvető kötelezettsége. (Részjegy, célrészjegy stb.)

b) A kollektíva munkaerejének és a kollektíva vagyoni eszközeinek az összekapcsolása a kollektíva tagjainak önkéntes elhatározása alapján történik. A kapcsolat többnyire helyhez kötött, tartós és a munkaerő teljes foglalkoztatása céljából jön létre. Ez a tény kihat a tagsági jogviszony és munkaviszony keletkezésére, megszűnésére és tartalmára, determinálja a jelenlegi alkalmazotti réteg helyzetét, valamint a termelés szerkezetét.

c) A szövetkezeti tulajdon az osztársadalmi tulajdon része. A két kategória azonban nem képez összefüggő egységes egészet, és a szövetkezeti tulajdon sem integrálódik össz-szövetkezeti tulajdonba. Az egyes szövetkezetek között, különösen az egyes szövetkezetek és állami gazdálkodó egységek között, tulajdonosi érdekkülönbségek vannak, s ez az elkülönültség szükségszerűen igényli a szövetkezeti érdekvédelmi szervezet létezését és funkcionálását.

d) A szövetkezet és tagjai között — mivel a kollektíva közvetlenül tulajdonosa a szövetkezet tulajdonában levő vagyoni eszközöknek — nem áll fenn alapvető érdekkülönbség, és az egyenlő tagsági jogok miatt, az nem állhat fenn a tagok között sem. Ebből következik, hogy a szövetkezeten belüli nem alapvető ellentmondásokat a szövetkezeten belül, külön érdekvédelmi szervezet nélkül kell feloldani.

e) A termelőeszközök és a munkaerő — tehát a termelési viszonyok felett — a tulajdonosi kollektíva kizárólagos döntési jogosultsággal rendelkezik. Ez a jogosultság igényli a belső vezetési, illetve önkormányzati szervek működését. A kollektíva, tulajdonosi döntési jogosultságát — a szövetkezeti tulajdon osztársadalmi voltára tekintettel — az osztársadalmi érdekeknek megfelelően gyakorolhatja, s mivel az osztársadalmi érdeket az állam képviseli, nem nélkülözhető az állam szövetkezeteket irányító, törvényességi felügyeletet ellátó tevékenysége sem.

f) A szövetkezeti termelés szakadatlan bővülésével és ismétlésével, újratermelődnék a szövetkezeti társadalmi viszonyok is, és ezáltal — miként az állami tulajdon — a szövetkezeti tulajdon is eljut a kommunista össznépi tulajdon szintjére, s a szövetkezeti csoporttársadalmi viszonyok az osztársadalmi viszonyok szintjére. Vagyis a „kis kollektíva” viszonyait felváltják a „nagy kollektíva” viszonyai. A termelőszövetkezeti öngazgatást felváltja a kommunista öngazgatás.

⁹ Ez csak a jövedelemből a vagyoni hozzájárulás arányában történő részeseedésre hat ki. Egyébként is ma már nagyon nagy azoknak a tagoknak a száma, akik teljesen vagyon nélkül léptek be a termelőszövetkezetbe.

III.

A belső igazgatási, belső vezetési viszonyok társadalmi elemei

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tulajdon társadalmi elemeinek vizsgálata kapcsán megállapítottuk, hogy a munkaerő és a termelőeszközök felett, kizárólagos döntési jogosultsággal a kollektíva rendelkezik. Ez indokolja az öngazgatást, a termelőszövetkezeti demokrácia alapelvének érvényesülését, amely ma a mezőgazdasági termelőszövetkezetek testületi vezető szerveiben ölt testet. A termelés irányítása azonban bonyolult és magasszintű tevékenységet igényel, alapvető eleme, a szakszerűség.

A vezetési elméletek egyik legnagyobb problémája a szakszerűség és demokrácia, vagy másképpen a technokrácia és laikus vezetés viszonya a mezőgazdasági termelőszövetkezetben is jelentkezik. Konkrétan úgy vetődik fel, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a vezetés fejlődésének tendenciája az egyszemélyi felelős vezetés, illetve szakvezetés felé halad, és ez veszélyeztetheti a termelőszövetkezetek vezetésének társadalmi jellegét.

A termelőszövetkezeti belső vezetési mechanizmust vizsgálva, kétségkívül egyet kell értenünk Domé Györgyné gondolatával, amely szerint „a termelőszövetkezetekkel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek már most, a vállalatvezetési módszerek megszületésének időszakában meg kell találniuk azt a helyes megoldást, amely képes lesz a társadalmi és vállalati vezetés torzulásmentes összekapcsolására. Ha ezt a megoldást nem tudják megtalálni, könnyen veszélybe kerülhet a termelőszövetkezet szövetkezeti jellege, és ez nemcsak a szövetkezet és a tag viszonylatában okozhat konfliktust, hanem a termelőszövetkezeteknek a népgazdaságban betöltött funkcióját is megkérdőjelezheti.”¹⁰

Úgy gondolom, ez a helyzetfelismerés készítette a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsát is e téma megvitatására, és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek belső viszonyainak és irányítási rendjének fejlesztéséről szóló állásfoglalása kidolgozására.¹¹

A vezetés társadalmi elemeit véleményem szerint két aspektusból vizsgálhatjuk:

- a vezetés funkcióinak szempontjából, és
- a vezetés szerveinek szempontjából.

Ennek során két általánosan is elfogadott alapelvből indulhatunk ki:

- a szakszerűség és demokrácia nem egymást kizáró fogalmak, egymás mellett létezhetnek, illetve megvalósulhatnak,
- a mezőgazdasági termelőszövetkezeti termelési (társadalmi), illetve tulajdonviszonyok szükségszerűen indokolják a termelőszövetkezeti demokráciát, illetve szövetkezeti öngazgatást.

Ezek után vizsgáljuk meg a vezetés társadalmi elemeit a *vezetés funkciói*-

¹⁰ Ld. Domé Györgyné: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek társadalmi-szervezeti jellege és vezetése. (Társadalmi Szemle 1971. 6. sz. 75—79. o.)

¹¹ Ld.: „A belső irányítás fejlesztése a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben” és „A Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa 1971. április 14-én tartott ülésének dokumentumai” című TÖT kiadványokat (Bp. 1971. április hó).

nak aspektusából. A vezetéssel foglalkozó tudományos szakirodalomban a vezetés funkcióinak többféle felosztását is találhatjuk.¹²

Témánk szempontjából a legtöbb mozzanatot tartalmazó elméletet célszerű kiválasztanunk, hogy minél több funkcióban vizsgálhassuk a társadalmi elemeket. E szerint a vezetésnek kilenc funkcióját különböztethetjük meg:

1. tájékozódás;
2. tervezés;
3. szervezés;
4. döntés;
5. utasítás;
6. összekapcsolás;
7. áttekintés;
8. ellenőrzés;
9. minősítés.¹³

ad 1. A tájékozódás a vezetés nélkülözhetetlen funkciója és alapja az optimális döntésnek. Ha ugyanis a döntés nem megfelelő tájékozódáson (információn) nyugszik, a fel nem mért, és a döntésbe be nem kalkulált tényezők ha ellentétes irányban erősebben hatnak mint amelyeket a vezető figyelembe vett, a kívánt céllal ellentétes irányú eredményekhez is vezethetnek. Tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetben a vezetés több szerv tevékenységében valósul meg, a tájékozódás két irányból is rendkívül jelentős.

- Információkat kell szereznie a képviseleti szervezeteknek, tisztségviselőknek és üzemi vezetőknek a külső és belső tényezőkről, adatokról, a kollektíva véleményéről.
- Ugyanakkor e szervezeteknek információkat kell „szállítaniuk” a kollektíva tagjai számára, hogy a kollektíva döntései optimálisak legyenek.

Mi a helyzet ezen a téren termelőszövetkezeteinkben? A TOT megbízásából egy szociológiai tanulmány készült a belső irányítási viszonyokról, amely reprezentatív módszerrel 85 termelőszövetkezet vizsgálati eredményeit tartalmazza.¹⁴ E tanulmányból idézem az alábbi adatokat:

Vezetőségválasztás esetén a jelölőlista összeállításához „a megkérdezett tsz-ek mindössze 17,3%-ban vették figyelembe a tagság véleményét” és a megkérdezett tsz-ek 30,5%-ában a tagságnak csak az 50, vagy ennél kevesebb %-át kérdezték meg. „Mindezek az adatok arra mutatnak, hogy a választások előkészítése, a jelölőlisták kialakítása ma még a tsz-ek jelentős részében inkább csak formálisnak tekintett feladat. A tsz-elnökök és a szövetkezetek más vezető szervei számára a tagság véleményének és igényeinek megismerése nem jelent központi fontosságú információt sem a helyzet értékelése, sem további vezetési stratégiájuk kialakítása szempontjából.”

Arra a kérdésre, hogy a tagság hogyan van megelégedve a jövedelmével, a megkérdezett tsz-elnökök véleményüket 53,5%-ban becslésre és 43%-ban objektív mutatókra vagy a személyes beszélgetésre alapozták.¹⁵ Nem mutatott

¹² Ld. Bővebben: Vezetési ismeretek (Tanálmánykötet Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1967. 53—57. o.).

¹³ Dr. Szabó László: A vezetés szervezéseméleti értelmezése. (Idézett tanulmánykötet 55—56. old.)

¹⁴ Engländer Tibor—Kiss Zoltán: A belső irányítás fejlesztése a szövetkezetekben. Szociológiai felmérés. Kézirat, Bp. 1971.)

¹⁵ Uo.: 24—25. old., 29—30. old.

jobb képet a tagok informáltsága sem vezetőikről. A megkérdezett tagok 16⁰/₀-a a választott vezetőség tagjai közül egyet sem, 22⁰/₀-a pedig csak 1—20⁰/₀-ot tudott megnevezni.

A tagság informáltságára jellemzőek az alábbi adatok is.¹⁶

Kérdés	Helyes válasz (a tagok százalékában)	Helytelen, vagy nem tudja (a tagok százalékában)
Hány kk-ja van a tsz-nek	39,9	60,1
Mennyi volt a tsz évi jövedelme	26,2	73,8
Mennyi a tsz sertésállománya	19,5	80,5
Mennyi a tsz taglétszáma	33,3	66,7
Hány traktora van a tsz-nek	44,4	55,6
Mit termel a melléküzemág	64,5	35,5

Mindezekből az adatokból az tűnik ki, hogy a belső operatív vezetés nem támaszkodik megfelelően a tagság véleményére, és a tagság informáltsága messze alatta marad a kívánt szintnek. Nem tűnik talán túlzásnak, ha e megállapítást összefüggésbe hozom a termelőszövetkezeti társadalmi tulajdont károsító gondatlan bűncselekmények száma és a kár összege emelkedésének tendenciájával. Ugyanis a vezetésben mutatkozó informáltság hiánya gyakran vezet a társadalmi tulajdont károsító anyag kezeléséért büntetetténe megvalósulásához. A szövetkezetekkel (és a vezetés kérdéseivel) foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek nagyon sokat kell még tenniük, hogy a vezetés, e nagyon lényeges funkciója valóban betöltse szerepét a termelőszövetkezetekben. A vezetésnek ez a funkciója ugyanis nagyon alkalmas arra, hogy a társadalmi elemek különösen nagyobb súlyt és szerepet kapjanak.

ad 2. A tervezés a mezőgazdasági termelés, iparszerűvé válásával egyre nagyobb szakszerűséget kíván. Hatályos jogszabályaink a terv megállapítását a termelőszövetkezeti kollektívának (közgyűlés) hatáskörébe utalják. Ennek fenntartása a jövőben is indokolt, hiszen az új gazdaságirányítási rendszerben is tervszerű gazdálkodás folyik. A termelőszövetkezet gazdálkodását meghatározó tervek elfogadása és jóváhagyása tehát a tulajdonosi kollektíva jogosultsága. Ez viszont már a döntési funkciót jelenti. Látszólag így ellentmondás keletkezhet a tervek szakszerűsége és megállapításának módja között. A tervezés azonban nem egy konkrét aktus, hanem nagyon sok résztvevőből áll. (Programok készítése, intézkedési terv stb.)

Feltétlenül indokolt a szakszerűség biztosítása a programok készítése során, azonban az egyes résztvevőiségbe a kollektíva tagjait nagyobb mértékben be lehetne és be is kell vonni. Ma a termelőszövetkezetekben a tervezési funkció a kollektíva vezető tevékenységében gyakorlatilag nem is érvényesül. A tagság lényegében csak dönt a tervek elfogadásában vagy elvetésében.

Indokolt tehát, és meg is vannak a szervezeti lehetőségei, hogy a tervezést jobban „demokratizáljuk”.

Meg kellene vizsgálni, hogy a tervek mai formái megfelelnek-e az igényeknek, vagy célszerűbb lenne a számadathalmaz helyett ésszerűbb és világosabb

¹⁶ Uo.: 78. o.

mutatókkal tervezni, amelyet a tagság is könnyen áttekinthet és megérthet. Mindenképpen indokoltnak tartom a több variációs tervezést. A szakvezetésnek az elfogadáshoz alternatív javaslatokat kellene kidolgoznia, a tagságot (vagy azok képviselőit) a tervező tevékenység minden egyes fázisába be kellene vonnia.

ad 3. A szervezés a vezető tevékenységnek kifejezetten szakszerűséget és általában rátermettséget is igénylő funkciója. Többnyire kizárja a testületi jellegét, vagy ha a szervezés egy testület feladata, a szervezés akkor is egy kézben összpontosul. Ennélfogva a termelészövetkezetek belső igazgatásában is nélkülözi a társadalmi elemeket, és ez nem is okozhat problémákat a termelészövetkezeti demokrácia szempontjából.

ad 4. A döntési funkció a vezetés leglényegesebb és legfelelősségteljesebb eleme. A vezetés jogi szabályozásakor a jog is ezt az elemet ragadja meg elsősorban. A termelészövetkezeti belső igazgatással összefüggésben három alaptételt kell hangsúlyoznunk:

— Bármelyik szerv, csak akkor vezető szerv, ha a vezetettek vonatkozásában döntési jogosultsággal is rendelkezik. (Azok a szervek, amelyek döntési jogosultsággal nem rendelkeznek, a vezetést segítő szervek.)

— Öngazgatás akkor valósul meg, ha az igazgatottak köre általában egybeesik az alapvető kérdésekben döntési jogosultságot gyakorlók körével.

— Az igazgatás annál demokratikusabb, illetve társadalmibb, minél szélesebb körben gyakorolják közvetve vagy közvetlenül a döntési jogosultságot.

A hatályos termelészövetkezeti jogszabályainkban mindhárom alaptétel érvényesülését megtaláljuk, az utóbbi kettő a szövetkezeti demokráciában — mint a szövetkezeti mozgalom alapelveiben is kifejezésre jut.¹⁷

A belső igazgatási viszonyok társadalmi elemeivel összefüggésben éppen a döntési jogosultságok síkján merül fel a legtöbb probléma. Ezek közül csak néhányra tudunk e helyen kitérni.

A mezőgazdasági termelészövetkezetben nemcsak tagok, hanem alkalmazottak is végeznek munkát. Sőt az alkalmazottak foglalkoztatása elsősorban olyan szakterületeken indokolt, amelyek a tagok szakképzettsége hiányzik, vagy nem megfelelő. Hatályos jogszabályaink szerint a termelészövetkezetekben üzemi vezetői munkaköröket alkalmazottak is láthatnak, és a gyakorlatban általában alkalmazottak is látják el. Mindezek ellenére jogszabályaink az alkalmazottakat kizárják a testületi vezető szervekből. Az a sajátos helyzet áll tehát elő, hogy egy-egy alkalmazott vezetői funkciókat láthat el meghatározott területeken és ezen belül döntési jogosultsággal is rendelkezik, de a testületi szervekben szavazati (döntés kialakítási) joggal már nem.

Mint ahogy a tulajdoni viszonyoknál kifejtettem, hogy a jogi szabályozásnak is előbb-utóbb el kell ismernie az alkalmazottakat a tulajdonosi kollektíva tagjaiként, ugyanúgy hangsúlyoznunk kell, hogy az alkalmazottaknak előbb-utóbb biztosítani kell a jogosultságot a testületi döntésekben való részvételhez is.

Ma már nincs tulajdonosi elkülönültség a kollektíva tagjai között aszerint, hogy tagsági vagy munkaviszonyon keresztül kapcsolják-e össze munkaerejüket a termelészövetkezet vagyoni eszközeivel, ennélfogva nem lehet különb-

¹⁷ Nagy László a szövetkezeti demokráciának két oldalát különbözteti meg. A külső oldal a szövetkezeti öngazgatásban, a belső oldal az igazgatás demokratizmusában jut kifejezésre. (Szövetkezeti elvek termelészövetkezeti mozgalmunkban. Akadémiai Kiadó Bp. 1965. 137—138. o.)

seget tenni közöttük a kollektív döntési jogosultság tekintetében sem. Hatályos jogszabályaink szerint az a furcsa helyzet áll elő, hogy ha pl. egy munkaviszonyban levő mezőgazdász, „átminősített” munkajogviszonyát tagsági jogviszonnyá a tulajdonosi kollektíva döntési jogosultságában is résztvesz, pozíciója, munkaköre változatlan marad. Véleményem szerint a termelőszövetkezeti vezetés társadalmibbá tételének vagy társadalmisításának lehetősége abban is rejlik, hogy alkalmazottakat is bevonjuk a kollektíva döntési jogosultságának gyakorlásába, az egységes tagsági jogviszony keretében.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a belső igazgatás legfőbb letéteményese a tulajdonosi kollektíva. Ez szabja meg a döntési jogosultságok megoszlását a belső szervek között. A termelőszövetkezeti jognak mindig az egyik, a leglényegesebb feladata volt annak eldöntése, hogy milyen ügyekben tartsa fenn magának a tulajdonosi kollektíva a kizárólagos és közvetlen döntési jogosultságot.

Ezeket taxatívra felsorolni nem lehet, legfeljebb csak körvonalazni.

Ilyeneknek kell tekintenünk különösen:

— a szövetkezet létét érintő ügyeket (megalakulás, módosulás, megszűnés)
— a szövetkezeti vagyontömeg létrehozásának, gyarapításának és megszüntetésének eldöntését (földbevitel, részjegy, nagyobb vagyontárgyak megszerzése és elidegenítése stb.)

— a szövetkezet működésének (tevékenységi körének) meghatározását (alapszabály, ügyrend, munkarend, munkavédelmi szabályzat, üzemágak létrehozása stb.)

— a szövetkezet belső szerveinek és külső érdekvédelmi szerveinek a létrehozását (esetleg elmozdítását)

— a gazdálkodás mérlegének, és az esetleges felelősségviselésnek megállapítását.

Szeretnék rámutatni arra, hogy a vezetés társadalmisítása nemcsak azáltal valósul meg, hogy az ügyeket a kollektíva minél szélesebb plénumon döntse el, hanem azáltal is, hogy a legalapvetőbb kérdésekben a döntés meghozatalában (különböző szinteken) a kollektíva minél szélesebb köre résztvegyen. Ez nem vitásan a közgyűlés jelenlegi hatáskörének szűkítését, és a bizottságok szerepének növelését jelentené.

A döntési funkcióval összefüggésben kell említést tennünk az érdekelt-ségről is.

A vezetés szempontból nagyon fontos, hogy akik a döntést hozzák, olyan döntések meghozatalában legyenek érdekelték, amelyek a szövetkezeti kollektíva számára a leoptimalisabbak, a szövetkezeti kollektíva érdekeivel egybeesnek. Amikor a kollektíva egészét illeti meg a döntési jogosultság, az érdekelttség értelemszerűen létezik. A vezetés egyéb szerveiben ezt az érdekeltséget egyrészt anyagi ösztönzőkkel, másrészt a kollektívától való egzisztenciális függőségben kell megtalálnunk. Konkrétan a szövetkezeti belső vezető szervek magasabb szinteken mindig és minden esetben a tulajdonosi kollektívától nyerjék megbízatásukat, és elmozdításuk, visszahívásuk is a tulajdonosi kollektíva kizárólagos jogosultsága legyen.

Végül a döntési funkció kérdésköréhez tartoznak a döntési jogosultság korlátai. A termelőszövetkezet a szocialista népgazdaság termelő egysége, döntései meg kell hogy feleljenek a népgazdasági (össztársadalmi) érdekeknek is. Mivel az össztársadalmi érdeket az állam képviseli, elkerülhetetlen a szövetkezeti mozgalomban is az állami beavatkozás. Ott, és akkor van rá szükség,

ahol, és amikor az ösztársadalmi érdek sérelmet szenvedne. Az állami beavatkozás eszközei lehetnek gazdasági ösztönzők, szabályozók, szakigazgatási adminisztratív döntések (állategészségügy, növényvédelem stb.) és törvényességi felügyeleti vizsgálatok. Ez azonban a termelőszövetkezeti igazgatás külső oldala, így témánkon kívül esik.

ad 5. Az *utasítási* funkció a termelőszövetkezeti belső vezetésben is jelenthet belső kogens szabályzatokat, konkrét egyedi parancsokat, de jelentheti az egyéni meggyőzés eszközeit is. A szövetkezeti belső vezetésben különös jelentősége van az öngazgatás körében alkotott belső szabályzatoknak. Csak ezek keretei között érvényesülhetnek a konkrét utasítások. Konkrét utasításoknak és parancsoknak elsősorban a munkavégzés körében van helyük. A munkavégzés nagy szervezettséget kíván, és ennek érdekében a vezetés szervei az utasítás eszközeit is alkalmazzák. Mivel vezetés tevékenységében a döntés társadalmi jellegű, és a kollektíva érdekének megfelelő, az ennek végrehajtását biztosító utasítási funkciót nem tekinthetjük a szövetkezeti belső igazgatástól idegen elemként még akkor sem, ha az utasító és az utasított relációjában alá-fölérendeltségi viszonyt tételez fel.

ad 6. Az *összehangolás* tudatos, célszerű funkció, amely a vezetés szerveinek viszonylagosan elkülönült tevékenységét kapcsolja össze. Szakszerűséget és folyamatosságot igényel, ezért az összehangolás a vezetés „specialistáinak” bekapcsolásával történik.

ad 7. Az *áttekintés* a vezetéselméletben, a szervezet szempontjából fontos tények, adatok rendszerezett nyilvántartását, illetve azok felhasználását jelenti. Ez szintén kifejezetten „szakszerű” tevékenységet igényel, amely csak „specialistákkal” oldható meg. E tevékenység társadalmisítása még nagyon hosszú ideig nem oldható meg.

ad 8. Az *ellenőrzési* funkció szintén egyik leglényegesebb eleme a vezetésnek. A termelőszövetkezeti belső igazgatásban az ellenőrzés pusztán megítélése is számtalan problémát vet fel. Ezek közül itt csak néhányat említek meg.

— Az utóbbi időben a termelőszövetkezeti vezetéssel összefüggésben az ellenőrzés alatt általában csak *belső ellenőrzést* értünk, és nem kevés számban léteznek olyan vélemények is, amelyek szerint a termelőszövetkezeti vezetés *külső ellenőrzése* sérti a termelőszövetkezeti kollektíva érdekét, sérti a tsz-i öngazgatást.

Ezzel szemben hangsúlyoznunk kellene, hogy az ellenőrzési funkció keretében nemcsak a vezetés felsőbb szervei ellenőrzik az alsóbb szervek tevékenységét, hanem az ellenőrzésnek ki kell terjednie az *egész vezetési koncepció* elbírálására is. Ez pedig azt jelenti, hogy az *egész* termelőszövetkezeti vezetést is ellenőrizni kell, még akkor is, ha az öngazgatás keretében valósul meg. Hiszen a tulajdonviszonyoknál is utaltunk arra, hogy a termelőszövetkezeti gazdálkodás, illetve működés csak az ösztársadalmi érdekeknek alárendelten történhet. A vezetés koncepciójának megítélése nem történhet mindig csak a törvényességi (állami) felügyelet körében, ezért meg kellene találnunk — az öngazgatás elvének megsértése nélkül — a külső ellenőrzés formáit is.

— A termelőszövetkezeti belső ellenőrzés társadalmi jellege véleményem szerint nem csak abban van, hogy az ellenőrzést maguk a tagok végzik, hanem abban is, hogy az ellenőrzési tevékenységre történő felhatalmazás a tulajdonosi kollektívától származik, és hogy az ellenőrzés által feltárt hiányosságokat — a vezetés legfőbb letéteményese — maga a tulajdonosi kollektíva bírálja el. Mindezek alapján az ellenőrzésbe mint tényanyagmegállapító tevé-

kenysége „specialisták” is bevonhatók, még akkor is, ha azok nem tagjaik a tulajdonosi kollektívának. (Revizorok, szakértők stb.) Viszont az ellenőrzés során feltárt tényanyag felhasználása, illetve megítélése csakis a tulajdonosi kollektíva hatáskörébe tartozhat.

— A belső ellenőrzés szakmai színvonalának és hatékonyságának emelése nem zárja ki az ellenőrzés társadalmi jellegét. Sőt a belső ellenőrzés hatékonyságának fokozása összhangban van a tulajdonosi kollektíva érdekével. Minél eredményesebben működik az ellenőrzés, annál helyesebb vezetési koncepció alakulhat ki, és nem vitásan ez a tulajdonosi kollektíva legfőbb érdeke.

— Anélkül, hogy a termelőszövetkezeti belső ellenőrzés szerveinek jogállásával kapcsolatos vitát¹⁸ újból felvetnénk, csak utalok arra, hogy véleményem szerint e vita nem tekinthető lezártnak. Pedig az ellenőrzés társadalmi elemeinek szempontjából nagyon fontosnak tartom annak eldöntését, hogy a termelőszövetkezeti belső ellenőrzés önálló vezető tevékenység, vagy csak a vezetésnek egyik funkciója. Ez egyben arra is választ adna, hogy az ellenőrző bizottság „testületi vezető szerv”-e,¹⁹ vagy csak a termelőszövetkezet vezető szerveit segítő szerv.

— Az ellenőrző tevékenység nagyfokú helyi ismeretet is igényel. Ma még a termelőszövetkezeti belső ellenőrzés a bizonylatolás ellenőrzésére épül, és a bizonylati szabályokban járatlan, „laikus” ellenőrző bizottság ezen a területen képtelen ellenőrizni. Ugyanakkor a termelő tevékenység ellenőrzése, a termelőeszközök felhasználásának és kezelésének társadalmi ellenőrzése megoldatlan feladat. Pedig ebben az ellenőrzésben a helyi ismeretekkel rendelkező szövetkezeti tagság is hatékonyabban tudna résztvenni.

ad 9. A *minősítés* funkciója hivatott betölteni a vezetés alsóbb szintjein dolgozó egyedi és testületi vezetés tárgyilagos, rendszeres értékelését. Önkormányzat esetén ez a tevékenység nem vitásan a legfőbb vezető, a tulajdonosi kollektívát illeti meg.

Egészen más jellegű kérdés a személyzeti munka pontos és alapos végrehajtása a termelőszövetkezeteinkben. Ez a minősítés csak egyedi vezetőkre vonatkozik, és nem a vezetés egészére. Az egyszemélyi vezetők munkájának folyamatos megítélése történhet a közvetlen felettes testületi szerv részéről is.

A vezetés funkcióinak egyenkénti rövid áttekintése után hangsúlyozni szeretném azt az általános tételt, hogy a vezetés funkciói a termelőszövetkezeti öngazgatásban sem különíthetők el mereven. Ezek kölcsönös összefüggésben vannak, és együttes hatásukra valósul meg a termelőszövetkezeti belső vezetés.

Ezek után vizsgáljuk meg a belső igazgatás társadalmi elemeit a *vezetés szerveinek szempontjából*.

A vezetés mai szervezete a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben — jelentéktelen eltérésekkel — csaknem egyidős a termelőszövetkezet kialakulásával. Az egyik probléma véleményem szerint éppen ebből adódik.

A vezetéssel szemben fokozatosan, a legutóbbi években már csaknem teljességben jelentkezett a korszerűség és szakszerűség követelménye. Köztudott, hogy a vezetés szervezetét a feladatok határozzák meg, ennek ellenére a termelőszövetkezeti belső vezetés szervezetét évek óta nem korszerűsítették az

¹⁸ Ld. bővebben: Bak József: Igazgatás a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1965. 289—290. old.)

¹⁹ Az 1967. évi III. tv. §-a az ellenőrző bizottságot a testületi vezető szervek közé sorolja.

igényeknek megfelelően. Ennek megoldása előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik számunkra.

A másik — megítélésem szerint nagyon jelentős — ellentmondás abban van, hogy a mezőgazdasági termelés technikai oldala az utóbbi időben rendkívül gyorsütemben fejlődött és ezzel nem állt arányban a tulajdonosi kollektíva szakmai színvonalának fejlődése.

Úgy gondolom a vezetés szervezetének vizsgálata során mindkét szempontot maximálisan figyelembe kell vennünk. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti vezetés struktúrájával kapcsolatban tehát kétféle igény jelentkezik:

- egyrészt a struktúra korszerűsítésének az igénye,
- másrészt az operatív vezetés szakmai színvonalának erősítése.

Mindezekből fakad a belső vezetés problémáival kapcsolatos elméleti vita. Ennek a vitának a lényege abban foglalható össze, hogy a társadalmi vezetést és a szakvezetést külön kell-e választani a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, vagy pedig megmaradhat továbbra is az egységes operatív vezetési szervezet.²⁰ Ennek megfelelően kétféle álláspontról beszélhetünk.

Az egyik szerint a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben a termelés szakszerűségének a követelménye a szakszerű gazdasági vezetés struktúrájának kiépítése felé hat, és e mellett a jelenlegi vezetőség hivatott biztosítani a termelőszövetkezetek politikai-társadalmi arculatát.

A másik álláspont szerint a termelőszövetkezetekben nem alakulhat ki a szövetkezeti jellegtől idegen „vállalati” szakmai vezetés még akkor sem, ha a termelőszövetkezeti termelésben is egyre fokozódik a szakszerűség követelménye. Ennélfogva nincs létjogosultsága a vezetés kettős struktúrájának.

E kérdés csak az elméleti és gyakorlati szakemberek rendkívül alapos és széleskörű vitájában dönthető el. Annyi azonban az első állásponttal kapcsolatban, úgy gondolom már ma is megállapítható, hogy az operatív vezetést kiszakítja a termelőszövetkezeti belső igazgatás összefüggő köréből, és annak fejlődését döntő mértékben az új gazdasági mechanizmus szemszögéből vizsgálja.

Véleményem szerint a termelőszövetkezeti belső vezetés struktúrájának megítélésében differenciálnunk kell. A vezetés szervezetében négyes tagolás lehetne alapja a differenciálásnak. Meg kell különböztetnünk

- a kollektíva tagjaiból álló felső szintű vezető testületeket (közgyűlés, küldöttgyűlés, részközgyűlés);
- a tulajdonosi kollektíva által választott operatív ügyintézői képviselői szerveket;
- az egész vezetést segítő bizottságokat, illetve ellenőrző bizottságot és végül
- a termelőszövetkezet tisztségviselőit és üzemi vezetőit.

E differenciálásnak megfelelően kellene külön-külön megvitatni a vezetés korszerűsítésének igényeit, illetve konkrét lehetőségeit. Véleményem szerint ezek az alábbiakban foglalhatók össze:

A *közgyűlés* a szövetkezeti mozgalomban a jövőben sem nélkülözhető, illetve a jövőben is biztosítanunk kell azokat a legfelsőbb fórumokat, amelyeken a tulajdonosi kollektíva tagjai gyakorolhatják a legalapvetőbb ügyekben döntési jogosultságukat.

²⁰ Ld. Domé Györgyné: i. m.

A vezetés legfelsőbb szintjén a közgyűlés korszerűsítésével kapcsolatos igény két irányban jelentkezik:

- A termelőszövetkezeti tulajdon vizsgálata kapcsán arra a következtetésre jutottam, hogy a tulajdonosi kollektívából ma már nem rekeszthetők ki az alkalmazottak sem. Vagyis a jelenlegi alkalmazotti réteg is egy korszerűsített tagsági jogviszony keretében kapcsolódjon a mezőgazdasági termelőszövetkezetekhez. Ha viszont a jogi szabályozásban érvényesülne ez a megoldás, a közgyűlésen természetesen a termelőszövetkezeti kollektíva valamennyi tagjának rendelkeznie kellene szavazati jogosultsággal.
- A másik igény a közgyűlés határozatképességének szabályozásából fakad. Meg kell állapítanunk, hogy a határozatképesség jelenlegi szabályozása megfelelőbb a kollektíva érdekeinek, mint az 1959. évi 7. sz. tvr. által történt szabályozás.²¹ Ebben a vonatkozásban viszont két tényező okoz problémákat.

Az egyik, hogy a kollektíva létszámának (ezalatt az alkalmazottakat is értem) növekedése miatt, olyan hatalmas plénumok alakulnak ki, amelyek már kétségessé teszik az ügyekkel való érdemi foglalkozást. A másik — ezzel összefüggő — tényező, hogy már nagyon sok termelőszövetkezetben ma sem áll rendelkezésre a közgyűlések megtartására alkalmas épület.²²

E problémák megoldására két lehetőség kínálkozik:

- a termelőszövetkezeti közgyűlés hatáskörének további decentralizálása. (Ez a megoldás a küldöttgyűlés irányába hat.)
- a termelőszövetkezeti közgyűlés átalakítása területi vagy ágazati szinten szervezett közgyűlésekké. (Ez a megoldás a részközgyűlések irányába hat.)

Véleményem szerint a jövőben mindkét megoldást alkalmazni lehet és kell is. Csak a legalapvetőbb kérdések eldöntését kell a közgyűlés és a részközgyűlés hatáskörébe utalni, minden más ügy eldöntése a képviselői gyűlésekre tarthat, és e téren növelni kellene a bizottságok szerepét.

Az operatív képviselői vezetéssel kapcsolatban merül fel a legtöbb nehézség. E ponton ütközik a szakszerűség és demokrácia vagy másképpen a „vállalati” és szövetkezeti elv konfliktusa. A megoldást illetően csak akkor foglalkozhatunk el helyes álláspontot, ha az *alapvető konfliktusból* indulunk ki, és természetesen, ha ezt az alapvető konfliktust helyesen tárjuk fel. Véleményem szerint az alapvető konfliktus a termelés technikai oldalának rendkívül gyors ütemű fejlődésében, és a termelést irányító operatív vezető testületek szakmai felkészültsége színvonalában nyilvánul meg. Tekintettel arra, hogy az utóbbi szakadatlan fejlődése és emelkedése objektíve is megvalósul, ennek ütemét tovább kell fokozni. Konkrétan a jelenlegi testületi szervek összetételében a termelőszövetkezeti demokrácia elve alapján növelnünk kell a magasabb szakképzettséggel rendelkező személyek számát és fejlődésük fokozatos biztosítását. Ez az önálló képzéstől a szervezett vezetőképző tanfolyamokig a leg szélesebb skálában történhet. Ma pl. működnek vállalati vezetőképző tanfolya-

²¹ Vö.: 1959. évi 7. sz. tvr. 49. §. (3) bekezdését, valamint a 35/1967. (X. 11.) Korm. sz. rendelet 18. §-át.

²² A már hivatkozott szociológiai vizsgálat szerint a megkérdezett szövetkezetek 26,3%-ában nincs olyan terem, amely a határozatképességhez szükséges létszámot be tudná fogadni.

mok, ugyanakkor termelőszövetkezeti vezetők részére a képzés egyáltalán nem szervezett. Nem szabad tehát türelmetleneknek lennünk és a jelenlegi operatív vezetőtestületek helyét átadni a tagságtól teljesen külön választott szakvezetésnek. Ha pl. a jelenlegi vezetőség hatásköréből a gazdaságvezetési feladatokat kivennénk és átadnánk egy nem tagokból álló szakvezetésnek és a vezetőség hatáskörében csak a tagsági érdekvédelem — tehát a társadalmi oldal — biztosítása maradna, ez véleményem szerint nem vitásan csökkentené a szövetkezet társadalmi oldalának érvényesülését.

A termelőszövetkezetekben eddig is komoly jelentőségük volt (természetesen, ahol működtek) a különböző *bizottságoknak*. Ezeknek szerepét a jövőben is el kell ismerni s erősíteniük kell. Meg kellene vizsgálni annak lehetőségét, hogy közvetlenül a tagok egyedi, szociális, kulturális, adott esetben vagyoni ügyeiben miképpen lehetne a bizottságok számára több döntési jogosultságot is biztosítani.

Végül az *egyszemélyi vezetők* vonatkozásában jelenleg az alapvető probléma véleményem szerint abban van, hogy mind az elnök, mind az üzemi vezetők jelentős mértékben eltávolodtak vagy eltávolodnak a tagságtól. Az elnök-nél ez különösen azért rejt magában komoly veszélyeket, mert nincs külső irányítás alatt sem. A főkönyvelő és a főmezőgazdász pedig sokkal inkább függ az elnöktől, illetve az operatív vezetéstől, mint a tagságtól. Tekintettel arra, hogy az elnök pozíciójában változtatást nem igen lehet eszközölnünk az egyszemélyi vezetés túlzott előtérbe kerülésének ellensúlyozására egyik út lehetne, hogy a két legfontosabb üzemi vezető vonatkozásában a legfontosabb jogokat (kinevezés vagy választás, felmentés, visszahívás, bérezés) a tulajdonosi kollektíva gyakorolná. A két legfontosabb személy mellérendeltsége az által valószínűleg meg, hogy természetesen továbbra is megmaradna a főkönyvelő és a főmezőgazdász vonatkozásában az elnök irányító jogköre.

Összegezés

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti belső vezetés vizsgálata alapján az alábbiakat állapíthatjuk meg:

- a) A termelőszövetkezeti belső igazgatásnak, belső vezetésének társadalmi jellegét, alapjaiban a mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoporttulajdoni viszonyok határozzák meg. A belső igazgatás demokratizálása és fejlesztése csak a csoporttulajdon által determinált úton történhet.
- b) A belső igazgatást az új gazdasági mechanizmus körülményei között korszerűsíteni kell, mégpedig két irányban. Egyrészt tovább kell társadalmiasítani a vezetés különböző funkcióit, másrészt a vezető szervek struktúráját a feladatokhoz kell igazítani.
- c) A vezetés funkcióinak további társadalmiasítására nagyon sok lehetőséget rejt magában az információ; a tervezés, a döntés; és az ellenőrzés. Ugyanakkor a vezetés többi funkciójában a szakszerűséget kell fokozni.
- d) A vezetés struktúrájának korszerűsítése az egységes társadalmi vezetés és öngazgatás keretei között lehetséges. Nem indokolt és nem szabad szétválasztanunk a szakvezetést és a társadalmi vezetést.

ОБЩЕСТВЕННАЯ СТОРОНА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ

(Резюме)

Настоящая работа рассматривает общественную сторону сельскохозяйственного производственного кооператива в области сельскохозяйственно-кооперативных жизненных условий. Учитывает распознаваемые элементы общественной стороны, разбирает направления их развития и отражение этих элементов в юридических правилах.

Элементы общественной стороны рассматриваются в двух областях:

- в области отношений собственности сельскохозяйственного кооператива,
- и в области внутренних административных, управленческих отношений.

I. При исследовании общественных элементов кооперативной собственности мы исходим из экономической стороны собственности. Придаем особое значение экономическому содержанию кооперативной собственности по тому, что его общественный характер определяет элементы сельскохозяйственно-кооперативного членского правоотношения, внутренних административных, управленческих отношений и специфических отношений защиты интересов.

Исходя из экономического содержания собственности, мы рассматриваем следующие факторы присвоения сельскохозяйственно-кооперативной собственности:

- связь материальных средств и рабочей силы;
- право распоряжения материальными средствами и рабочей силой;
- действительное пользование благами внутри кооператива.

Анализируя эти факторы, мы пришли к следующим заключениям:

1. Коллектив сельскохозяйственного производственного кооператива (в члены коллектива включаем и служащих) непосредственно соединяет свою рабочую силу с имущественными средствами, представляющими собой собственность кооперативного коллектива. Позицию членов коллектива, как собственников, определяет именно этот факт, а не то, что члены коллектива объединяют и имущества, представляющие собой их собственность. В члены коллектива могут входить и люди, которые не обладают частной собственностью на средства производства — но увеличивать общее имущество — это обязанность всех вступающих в кооператив членов (кооперативный пай и т. д.)

2. Объединение рабочей силы и имущественных средств кооператива происходит по добровольному решению членов коллектива. Это объединение в большинстве случаев является стационарным, прочным, и устанавливается в целях обеспечения работой всех трудящихся кооператива. Этот факт воздействует на сложение, продолжение и прекращение членского правоотношения и трудового отношения. Он определяет положение служащих кооператива, и также структуру производства.

3. Кооперативная соотнесенность является составной частью общенародной собственности. Эти две категории однако не составляют единое целое, кооперативная собственность не интегрируется в общекооперативную собственность. Между отдельными кооперативами, и особенно между кооперативами и государственными хозяйственными единицами существуют расхождения в интересах в отношении собственности. Эта изолированность необходимо требует создания и функционирования такой кооперативной организации, которая защищает интересы кооператива.

4. Между кооперативом и его членами — поскольку коллектив является непосредственным владельцем имущественных средств, представляющих собой имущество кооператива — не существуют основных расхождений в интересах. Не могут быть существенных расхождений в интересах и среди членов, поскольку они обладают равными членскими правами. Следовательно, внутрикооперативные несущественные противоречия надо решать внутри кооператива, без особой, созданной для этой цели организации.

5. В отношении средств производства и рабочей силы — то есть производственных отношений — коллектив собственников имеет исключительное право решения. Это право требует функционирования внутренних управленческих органов, или органов самоуправления.

ния. Коллектив может осуществлять свои правомочия на решение — ввиду того, что кооперативная собственность является общественной собственностью — согласно общенародным интересам. Общенародные интересы защищает государство, и поэтому необходимо, чтобы государство осуществляло надзор над законностью деятельности кооператива и воздействовало на эту деятельность.

6. Вместе с непрерывным повторением кооперативного производства воспроизводятся и расширяются и кооперативные общественные отношения. Вследствие этого процесса кооперативная собственность, как и государственная собственность; достигает уровня общенародной собственности, а кооперативные групповые общественные отношения — уровня общенародных общественных отношений, то есть, отношения „маленького коллектива” заменяются отношениями „большого коллектива”. Самоуправление сельскохозяйственного кооператива заменяется коммунистическим самоуправлением.

II. В отношениях внутренней администрации, внутреннего управления общественные элементы рассматриваем с двух аспектов:

- с точки зрения функций управления и
- с точки зрения органов управления.

В связи с общественными элементами функций управления мы отметили:

1. Внутреннее управление сельскохозяйственными производственными кооперативами сегодня еще нуждается в функциях ориентирования и сбора информации. Обобществление управления требует усиления информационной деятельности в двух областях. Во первых, необходимо, чтобы единоличное и коллективное управление в большей степени пользовались мнением и сведениями коллектива. Во вторых, управление должно заботиться о том, чтобы члены коллектива обладали сведениями, необходимыми для осуществления коллективом права решения.

2. Открывается возможность и обобществлять управление и в отношении деятельности планирования. Надо было бы в большей степени привлечь членов к участию в отдельных фазах планирования, и там, где принятие плана является задачей коллектива, органам управления пришлось бы выработать альтернативные проекты плана. В этом отношении надо подвергать пересмотру формы сельскохозяйственных кооперативных производственных планов.

3. В осуществление надо было бы вовлечь не только членов, а и служащих. Децентрализация решений — за исключением основных дел — скоро стает неизбежной необходимостью.

4. Контрольной функции общественный характер дает не то, что его осуществляют сами члены, а то, что о замеченных контролью недостатках управление должно сообщать коллективу, и в связи с недостатками право решения принадлежит коллективу.

5. Функция квалификации означает квалификацию всего управления, поэтому право осуществления этой функции принадлежит исключительно коллективу.

6. Для остальных функций управления не характерны общественные элементы, даже в развитии этих функций надо идти в направлении усиления и развития „профессиональности”.

В связи с общественными элементами органов управления мы установили:

1. В сельскохозяйственных производственных кооперативах существование общей собрания останется необходимым и в дальнейшем. Его организацию однако можно было бы развивать в двух направлениях — в направлении развития представительских и местных (отраслевых) форм. Правильно было бы увеличить роль комиссий в сельскохозяйственных кооперативах.

2. Нынешнее положение руководства (и местных представительских органов вообще), по нашему мнению, считается надлежащим. Эти организационные формы и в будущем не подвергнутся существенным изменениям. Противоречия между „профессиональностью” и демократией можно ликвидировать внутри кооператива путем непрерывного повышения уровня управления.

3. Мы считаем правильным, если главных заводских руководителей (главного бухгалтера и главного агронома) назначает непосредственно общее собрание, и в их отношении наиболее важные нанимательские права осуществляет общее собрание. Следовательно изменяется статус средстателя сельскохозяйственного кооператива, поскольку в этом случае заводской руководитель мог бы стать „партнером” председателя в оперативном управлении.

DIE GESELLSCHAFTLICHE SEITE DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTEN

(Zusammenfassung)

Der Aufsatz untersucht die gesellschaftliche Seite der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften im Bereich der produktionsgenossenschaftlichen Lebensverhältnisse. Der Verfasser befasst sich mit den erkennbaren Elementen der gesellschaftlichen Seite, ihren Entwicklungstendenzen und der Widerspiegelung dieser Elemente in den Rechtsregeln.

Die Elemente der gesellschaftlichen Seite werden auf zwei Gebieten untersucht:

- auf dem der Eigentumsverhältnisse der LPG und
- auf dem der inneren Verwaltungs- und inneren Leitungsverhältnisse.

I. Bei der Erforschung der gesellschaftlichen Elemente des produktionsgenossenschaftlichen Eigentums geht der Verfasser von der ökonomischen Seite des Eigentums heraus. Dem ökonomischen Inhalt des produktionsgenossenschaftlichen Eigentums wird eine besonders grosse Bedeutung zugeschrieben, weil das Mitgliedschaftsverhältnis der Produktionsgenossenschaften, die gesellschaftlichen Elemente der inneren Verwaltungs- und inneren Leitungsverhältnisse, weiterhin die besondere Interessenvereinigung durch seinen gesellschaftlichen Charakter bestimmt werden.

Von dem ökonomischen Inhalt des Eigentums ausgehend werden die folgenden Faktoren der Aneignung im Falle des Eigentums in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften untersucht:

- das Verhältnis der materiellen Mittel und der Arbeitskraft;
- das Entscheidungsrecht über die materiellen Mittel und die Arbeitskraft;
- die wirkliche Nutzung (Abnutzung) der Güter innerhalb der Produktionsgenossenschaften.

Auf Grund der Untersuchung dieser Faktoren enthält der Aufsatz folgende Folgerungen:

1. Das Kollektiv der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften (in den Mitgliedern des Kollektivs werden auch die Angestellten miteinbegriffen) bindet seine eigene Arbeitskraft unmittelbar zu den materiellen Mitteln, die sich im Besitz des produktionsgenossenschaftlichen Kollektivs befinden. Die Lage der Mitglieder des Kollektivs als Eigentümer wird durch diese Tatsache bestimmt und nicht dadurch, dass die Mitglieder des Kollektivs auch die sich in ihrem eigenen Besitz befindenden Besitzstücke vereinigen. Auch Personen, die keine Produktionsmittel im Privatbesitz haben, können Mitglieder des Kollektivs werden, aber die Vergrößerung des gemeinsamen Vermögens ist eine grundlegende Pflicht aller, die in die Produktionsgenossenschaft eintreten (Anteilschein, usw.).

2. Die Verbindung der Arbeitskraft des Kollektivs und der materiellen Mittel des Kollektivs geht auf Grund der freiwilligen Entscheidung der Mitglieder des Kollektivs vor sich. Diese Verbindung ist meistens ortsgelunden, dauernd und entsteht aus dem Zweck der Vollbeschäftigung der Arbeitskraft. Diese Tatsache übt eine Wirkung auf die Entstehung, Aufhebung und auf den Inhalt des Mitgliedschafts-Rechtsverhältnisses und des Arbeitsverhältnisses aus. Sie determiniert die Lage Angestellten in der Produktionsgenossenschaft und die Struktur der Produktion.

3. Das produktionsgenossenschaftliche Eigentum bildet einen Teil des gesamtgesellschaftlichen Eigentums. Die beiden Kategorien bilden aber keine zusammenhängende, einheitliche Ganzheit, — das produktionsgenossenschaftliche Eigentum integriert sich nicht ins gesamtgenossenschaftliche Eigentum. Es gibt Unterschiede in den Eigentümerinteressen der verschiedenen Genossenschaften, oder zwischen den Genossenschaften und den staatlichen wirtschaftenden Einheiten. Diese Absonderung macht das Vorhandensein und die Tätigkeit der Interessenvertretungsorganisation der Genossenschaften notwendig.

4. Zwischen der Genossenschaft und ihren Mitgliedern bestehen — weil das Kollektiv unmittelbar Eigentümer der materiellen Mittel im Besitz der Genossenschaft ist — keine grundlegende Interessenunterschiede. Wegen der gleichen Mit-

gliedsrechte können auch zwischen den Mitgliedern grundlegende Interessenunterschiede vorhanden sein. Folgendermassen müssen die nicht grundlegenden Widersprüche, die innerhalb der Genossenschaft entstehen, ohne irgendeine besondere Interessenvertretungsorganisation, innerhalb der Genossenschaft gelöst werden.

5. Im Zusammenhang mit den Produktionsmitteln und der Arbeitskraft, d. h. den Produktionsverhältnissen, hat das Kollektiv der Eigentümer Allein-Entscheidungsrecht. Diese Berechtigung beansprucht die Tätigkeit der inneren Leitungs- bzw. Selbstverwaltungsorgane. Das Kollektiv kann seine Entscheidungsberechtigung — auf Grund der Gesellschaftlichkeit des genossenschaftlichen Eigentums — den gesamtgesellschaftlichen Interessen entsprechend ausüben, und weil das gesamtgesellschaftliche Interesse vom Staat vertitten wird, ist die Tätigkeit des Staates, die in der Beeinflussung der Genossenschaft und in der Aufsicht über die Einhaltung der Gesetzlichkeit besteht, unerlässlich.

6. Durch die unaufhörende Wiederholung und Erweiterung der genossenschaftlichen Produktion werden auch die genossenschaftlichen gesellschaftlichen Verhältnisse reproduziert und erweitert. Dadurch kommt auch das genossenschaftliche Eigentum, — wie das staatliche Eigentum — auf die Ebene des gesamtgesellschaftlichen Eigentums, und die gruppengesellschaftlichen Verhältnisse, d. h. die Verhältnisse des „kleinen Kollektivs“ werden durch die Verhältnisse des „grossen Kollektivs“ abgelöst. Die Selbstverwaltung der Genossenschaften wird durch die kommunistische Selbstverwaltung abgelöst.

II. Im Zusammenhang mit den inneren Verwaltungs- und inneren Leitungsverhältnissen werden die gesellschaftlichen Elemente aus zwei Aspekten untersucht:

- aus dem der Funktionen der Leitung und
- der Organe der Leitung.

Die Feststellungen im Zusammenhang mit den gesellschaftlichen Elementen der Leitungsfunktionen sind die folgenden:

1. Die innere Verwaltung der Genossenschaften nimmt die Funktion der Informierung heute noch nicht in genügendem Masse in Anspruch. Die Sozialisierung der Leitung erfordert, dass die Informationstätigkeit in zwei Richtungen erweitert wird. Einerseits sollen die Einzel- und Kollegialleitung die Meinung, die Kenntnisse des Kollektivs in immer grösserem Masse in Betracht nehmen. Andererseits ist es notwendig, dass die Mitglieder des Kollektivs die Informationen, die zur Ausübung ihrer Entscheidungsberechtigung unentbehrlich sind, einholen können.

2. Auch in der Planungstätigkeit gibt es Möglichkeiten zur Vergesellschaftlichung der Leitung. In den einzelnen Phasen der Planung soll die Mitgliedschaft in grösserem Masse einbezogen werden; wenn die Annahme des Planes die Aufgabe des Kollektivs ist, sollte die Fachleitung alternative Vorschläge vorbereiten. Die Formen der genossenschaftlichen Planung sind in dieser Hinsicht zu überprüfen.

3. Es wäre nützlich, nicht nur die Mitglieder, sondern auch die Angestellten in die Ausübung der Entscheidungstätigkeit einzuziehen. Die Dezentralisation der Entscheidung — die grundlegenden Angelegenheiten ausgenommen — wird früher oder später unerlässlich.

4. Der gesellschaftliche Charakter der Kontrolltätigkeit wird nicht dadurch realisiert, dass sie von den Mitgliedern selbst durchgeführt wird, sondern dadurch, dass über die aufgedeckten Mangelhaftigkeiten dem Kollektiv Rechenschaft abgelegt werden muss, und das Kollektiv im Zusammenhang mit ihnen die Entscheidung trifft.

5. Die Qualifizierungsfunktion bedeutet auch die Beurteilung der ganzen Leitung, zu ihrer Ausübung ist also nur das Kollektiv berechtigt.

6. Für die anderen Funktionen der Leitung sind die gesellschaftlichen Elemente nicht charakteristisch, bei ihnen soll die Verstärkung und Weiterentwicklung der „Fachmässigkeit“ als Ziel betrachtet werden.

Die Feststellungen im Zusammenhang mit den gesellschaftlichen Elementen bei den Organen der Leitung sind die folgenden:

1. Die Tätigkeit der Vollversammlung in den Produktionsgenossenschaften ist auch weiterhin als begründet zu betrachten. Es gibt aber Möglichkeiten, ihre Rolle in zwei Richtungen zu erweitern: einerseits in die Richtung der Vertretungsformen, andererseits in die der Gebiets-(Zweig) formen. In den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften sollte die Rolle der Kommissionen erweitert werden.

2. Die gegenwärtige Position der Leitung (und im allgemeinen die der kollektiven und Vertretungsorgane) ist als richtig zu beurteilen. Diese Organisationsformen werden auch in der Zukunft nicht wesentlich verändert werden. Die Widersprüche der Fachmässigkeit und Demokratie innerhalb der Genossenschaften können durch die unaufhörliche Erhöhung des Niveaus der Leitung gelöst werden.

3. Es scheint richtig zu sein, wenn die höchsten Betriebsleiter (Hauptbuchhalter, Hauptagronom) ihren Auftrag unmittelbar von der Vollversammlung bekommen und die wichtigsten Arbeitsgeberrechte im Zusammenhang mit ihnen von der Vollversammlung ausgeübt werden. Dadurch würde auch im Status der Vorsitzenden der Produktionsgenossenschaft eine Veränderung erfolgen, in diesem Falle könnte der Betriebsleiter in der operativen Leitung neben dem Vorsitzenden als „Partner“ arbeiten.